

PÄÄKIRJOITUS

Koronakeväänä pahin ei ole toteutunut, mutta turnauskestävyyttä tarvitaan

9.6.2020 – Euro & talous 3/2020 – Suomen talous

Koronapandemia on muistutus siitä, että hyvässä kunnossa oleva julkinen talous on korvaamaton suoja vaikeuksien koittaessa. Tärkeää on nyt ajoittaa ja kohdistaa finanssipoliittinen elvytys tehokkaasti sekä edetä rakenteellisissa uudistuksissa. Suomalaisilla työmarkkinoilla on niilläkin näytön paikka myös talouden elpymisvaiheessa.

Koronapandemian vaikutukset talouteen ovat siirtymässä uuteen vaiheeseen. Keväällä tuotanto supistui jyrkästi, kun liikkumista, kokoontumista ja elinkeinotoimintaa rajoitettiin tartuntojen välttämiseksi. Nyt rajoituksia on purettu useissa maissa, ja tuotanto voi jälleen kasvaa.

Tuotannon ja työllisyyden kääntymisen tuntuvaan kasvuun ei silti ole varmaa. Kotitaloudet ja yritykset ovat varovaisia kuluttamaan ja investoimaan. Monien taloudellinen tila on aiempaa heikompi. Lisäksi riski epidemian pahenemisesta uudelleen on edelleen olemassa sekä Suomessa että muualla maailmassa.

Koronakriisistä ovat Suomessa eniten kärsineet eräät palvelualat, joiden tuotannon edellytyksiä rajoitusten purkaminen parhaillaan kohentaa. Mutta vientiteollisuus käy eri rytmissä: etenkin globaalin investointikysynnän vaimeus pitää tilauskirjoja tyhjinä monilla toimialoilla. Vuoden jälkipuoliskon ja ensi vuoden vientinäköymät ovatkin synkät.

Epävarmuustekijän muodostaa myös riski pankkien luottotappioiden kasvusta.

Rajoitusten aikana talouspolitiikan tehtävä oli rakentaa siltaa ja auttaa yrityksiä ja kotitalouksia selviämään vaikeimman vaiheen yli. Konkurssiaalto ja massatyöttömyys oli estettävä. Tuki yrityksille ja kotitalouksille on – ainakin jossain mitassa – yhä tarpeen niin kauan, kun tuotanto on pientä osassa taloutta.

Nyt kun rajoituksia on alettu purkaa, kokonaiskysyntää tukeva finanssipoliittinen elvytys nousee aiempaa tärkeämmäksi. Tällaisesta elvytyksestä on hyötyä, jos tuotannon keskeinen rajoite on poikkeuksellisen heikko kokonaiskysyntä. Tarvittaessa mittavakin elvytys on mahdollista niissä maissa, joissa julkisen talouden tila on riittävän vahva ja pitkän aikavälin kasvunäkymät riittävän hyvät.

Kehittyneissä talouksissa talouskehitystä ovat merkittävästi tukeneet keskuspankkien rahapolitiikka sekä pankkivalvojen ja makrovakauseräpolitiikan päätökset. Ne ovat turvanneet rahoitusmarkkinoiden likviditeettiä, pankkien luotonantokykyä ja siten yritysten ja kotitalouksien rahoitusta.

Euroopan unionissa on tehty päätöksiä myös yhteisistä toimista. Niillä vastataan ongelmiin erityisesti sellaisissa maissa, sellaisilla alueilla ja sellaisessa yritystoiminnassa, jotka ovat kärsineet eniten pandemiasta ja sen taloudellisista vaikutuksista. Osassa EU-maita julkisen talouden tila on kriisin myötä heikkenemässä niin paljon, että niiden kyky tukea tuotantoa ja työllisyyttä uhkaa olla liian heikko, ja samalla julkisen talouden pitkän aikavälin ongelmat kasvavat.

Komission äskettäinen esitys EU:n elpymisrahastosta on sen vuoksi päälinoiltaan askel oikeaan suuntaan, vaikka esitystä jäsenvaltioiden käsittelyssä varmasti korjataan. Tarvitaan kertaluonteista, väliaikaista, huolella kohdennettua ja nopeasti käyttöön otettavaa tukea. Suomen talouden kannalta on keskeisen tärkeää se, että tärkeimmän ventialueemme eli Euroopan unionin talous on vakaalla pohjalla.

Kun katsotaan eteenpäin, Euroopan talouskasvun kestävyyttä on vahvistettava ja kilpailukykyä parannettava. Ilmastotavoitteiden saavuttaminen ja digitaalouden vauhdittaminen eivät onnistu ilman merkittäviä investointeja ja uudistuksia. Ehdollisuutta painottamalla tämä on syytä ottaa huomioon siinä, millaisiin hankkeisiin panostetaan voimavaroja nyt suunnitteilla olevissa yhteisissä eurooppalaisissa kriisitoimissa

Samalla kun julkisia varoja nyt käytetään runsaasti talouksien tukemiseen, on syytä ottaa vakavasti julkisen talouden pitkän aikavälin näkymät EU-maissa, myös Suomessa. On tarpeen panostaa tulevaisuuden kasvumahdollisuuksia ja työllisyyskehitystä parantaviin investointeihin ja rakenteellisiin uudistuksiin.

Koronapandemia on uusi muistutus siitä, että hyvässä kunnossa oleva julkinen talous on korvaamaton suoja vaikeuksien koittaessa. Talouden tukitoimet on nyt tärkeää suunnitella niin, että finanssipoliittinen elvytys ajoittuu ja kohdistuu tehokkaasti. Koronakriisin varjolla ei ole syytä tehdä sellaisia pysyviä julkisten menojen lisäyksiä, jotka entisestään syventävät muutenkin mittavaa kestävyysvajetta. Kun olosuhteet normalisoituvat, on aiempaakin suurempi tarve rakentaa julkisen talouden puskureita

muistaen sen vanhan viisauden, että hyvinä aikoina on syytä varautua huonoihin aikoihin.

Syvät taluskriisit jättävät usein pitkän varjon talouteen, erityisesti työllisyyteen. Monesti työttömyyden nopea kasvu merkitsee sitä, että osa työpaikkansa menettäneistä jää pitkäaikaisesti tai jopa lopullisesti sivuun työelämästä. Se voi myös merkitä sitä, että vastavalmistuneet nuoret eivät löydä paikkaansa työmarkkinoilla. Tämä on nähty monissa aiemmissa kriiseissä. Jotta tällainen kehitys voidaan nyt välttää, pitää akuutissa kriisissä elvytystoimien onnistua ja lisäksi toipumisvaiheessa työllistymisen kannustimien olla kohdallaan. Ja koska syvä kriisi johtaa usein talouden tuotantorakenteen pysyvään muuttumiseen, on etenkin koulutus- ja innovaatiopolitiikassa painotettava tulevaisuuden tarpeita.

Suomessa yleinen koulutustaso nousi useiden vuosikymmenten ajan, mutta tämä trendi on kääntynyt viimeisten noin 10–15 vuoden aikana. Nuorten aikuisten ikäluokissa koulutustaso on alkanut laskea, mikä on kansainvälisesti poikkeavaa ja Suomen kannalta huolestuttavaa. Tätä kehitystä on vaikea pitää toivottavana etenkin, kun moderni kasvuteoria korostaa koulutuksen merkitystä aineettoman inhimillisen pääoman keskeisenä tekijänä ja osaavan työvoiman perustana, ja koska tutkimustieto ei anna viitteitä siitä, että koulutuksen tuotto olisi heikentynyt. Siksi korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäys – etenkin nuorten heikentyneessä työllisyystilanteessa – vaikuttaa perustellulta myös kansantalouden pitkän aikavälin tuottavuuskehityksen kannalta.^[1]

Kun taloudet alkavat elpyä, on Suomessa huolehdittava siitä, että yritykset pystyvät kasvattamaan tuotantoaan. Keskeistä tässä on työmarkkinoiden toiminta. Koronakriisin alkuvaiheessa työmarkkinaosapuolet ottivat tärkeällä tavalla vastuuta tukemalla nopeutettuja lomautusmenettelyjä. Niiden avulla todennäköisesti estettiin monta konkurssia ja välttyttiin monilta irtisanomisilta.

Talousennusteet viittaavat nyt siihen, että suomalaisilla työmarkkinoilla on edessä näytön paikka myös talouden elpymisvaiheessa. Ennustetaan, että työn hinta tänä ja ensi vuonna laskee keskeisissä kauppakumppaneissamme verrattuna työn hintaan Suomessa. Monessa maassa työn hinta reagoi heikentyneeseen taloustilanteeseen nopeasti, toisin kuin meillä. Tästä olisi Suomen kaltaisessa pienessä avotaloudessa seurauksena työpaikkojen menetys tai niiden syntymättä jääminen.

Jos tällaiset ennusteet toteutuvat, kohonneen työttömyyden laskun ja työllisyysasteen nousun mahdollisuudet Suomessa heikkenevät. Koronakriisin aikana suomalaiset yritykset ovat vähentäneet työvoimaansa laajasti lomautusten avulla. Kun rajoituksia puretaan ja kysyntä elpyy, on tärkeää, että yritykset pystyvät jälleen tarjoamaan töitä aiempaa useammalle. Näin vältetään lomautusten laajamittainen muuttuminen irtisanomisiksi. Tätä tukisi se, että kustannuskilpailukyky ei pääse uudelleen

1. Moderneista kasvuteorioista ks. esim. Arto Kokkinen, Kasvuteoriat, koulutus ja Suomen talouskasvu 1900-luvulla. Teoksessa Juhani Koponen – Sakari Saaritsa, Nälkämaasta hyvinvointivaltioksi. Suomi kehityksen kiinniottajana. Gaudeamus 2019. Nuorten koulutustason muutoksesta ks. Petri Mäki-Fränti, Vaikka koulutus kannattaa, suomalaisten koulutustason kasvu on pysähtymässä. <https://www.eurojatalous.fi/fi/2019/artikkelit/vaikka-koulutus-kannattaa-suomalaisten-koulutustason-kasvu-pysahtymassa/>.

heikkenemään.

Jos kustannukset nousisivat Suomessa muita maita nopeammin ilman vastaavasti parempaa työn tuottavuuden kasvua, osa sellaisesta vientituotannosta, joka muuten olisi kannattavaa, voisi jäädä Suomessa tekemättä. Tämä heikentäisi työllisyyden edellytyksiä ulkomaisen tuotannon kanssa suoraan kilpailevassa tuotannossa. Samalla se heikentäisi tulonmuodostusta Suomessa, kotimaista kysyntää ja työllisyyden toivottavaa elpymistä kotimarkkinoihin suuntautuvilla toimialoilla.

Tällä hetkellä talousennusteissa on suurta epävarmuutta pandemian kehityksen arvaamattomuuden vuoksi. Tämä epävarmuus koskee myös ennusteita työn hinnasta eri maissa. Näiden ennusteiden toteutumista on syytä seurata tarkasti ja arvioida, miten suomalaisen työn ja tuotannon kilpailukyky pystytään sopimusjärjestelmän kautta turvaamaan, työllisyyden tähden.

Koronakriisin ensimmäiset kuukaudet ovat nyt takanapäin, ja talouspolitiikassa on jouduttu nopeasti reagoimaan ennennäkemättömiin olosuhteisiin. Edessä on toivottavasti vaihe, jossa rajoitusten purkamista voidaan eri maissa jatkaa ja tuotanto alkaa supistumisen sijaan kasvaa.

Talouspolitiikka on vastannut kriisiin monin tavoin ja voimalla, minkä ansiosta pahin ei ole – ainakaan toistaiseksi – toteutunut. Suomessa ei ole koettu mittavaa konkurssiaaltoa. Irtisanomisten määrä on jäänyt pelättyä vähäisemmäksi lomautusjärjestelmän toimiessa

Tuleva kehitys on silti vielä epävarmalla pohjalla ja talouspolitiikassa on tekemättä tärkeitä päätöksiä.

Jotta talouskasvu ja työllisyys voivat uudelleen vahvistua, talouspolitiikan pitää vastata onnistuneesti sekä ajankohtaiseen elpymistarpeeseen että entisestään kasvaneeseen tarpeeseen tukea pidemmän aikavälin näkymiä. Suomessa keskeisiä ovat sellaiset uudistukset, jotka vahvistavat yrittämisen edellytyksiä, kasvattavat osaamis pääomaa ja parantavat työmarkkinoiden toimivuutta. Siten voidaan myös nopeassa kasvussa oleva julkinen velka pitää hallinnassa. Työllisyysaste ja tuottavuuskehitys palaavat siis pian talouspolitiikan työlialle.

Vaikka pahin ei siis toteutunut, turnauskestävyyttä tarvitaan edelleen, yhtä hyvin kansanterveyden kuin kansantaloudenkin saralla.

Helsingissä 8. kesäkuuta 2020

Olli Rehn
Suomen Pankin pääjohtaja

Avainsanat

kustannuskilpailukyky, koronakriisi, korona, finanssipolitiikka